

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie

Michail Andrejevič Šatělen (k devadesátinám)

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie, Vol. 1 (1956), No. 5-6, 753--754

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/137341>

Terms of use:

© Jednota českých matematiků a fyziků, 1956

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

Světová rada míru důstojně vzpoměla stého výročí narozenin velkého Jihoslava zařadivši usnesením z 10. července 1956 toto výročí mezi jubilea světového významu.

Literatura:

Električestvo, č. 7, 1956;
Vestník AN SSSR, č. 7, 1956;
Nauka i žizň, č. 7, 1956.

L. Žižková

MICHAIL ANDREJEVIČ ŠATĚLEN

(K devadesátinám)

Již za studií na petrohradské universitě se M. A. Šatělen rozhodl věnovat se elektrotechnice. Jeho samostatná vědecká práce začíná v době, kdy ruská elektrotechnika již dosáhla nemalých úspěchů.

V době Šatělenových studií na fyzikálně matematické fakultě petrohradské university přednášeli na tomto učilišti Butlerov, Čebyšev a Mendělejev. Pokrokoví profesori vedli studenty k samostatnému řešení vědeckých problémů a rozvíjeli tvůrčí iniciativu mladých. M. A. Šatělen se stal členem studentského kroužku, vedeného Alexandrem Uljanovem, bratrem V. I. Lenina, a propůjčil ke schůzkám kroužku svůj byt. Na universitě se seznámil s A. S. Popovem. Oba se zúčastnili zasedání Elektrotechnického oddělení Ruské technické společnosti. Jejich přátelské vztahy se ještě více utužily při práci v Krasnojarské expedici pro pozorování zatmění slunce v srpnu r. 1887.

24. března r. 1896 se M. A. Šatělen účastnil zasedání Fyzikálního oddělení Ruské technické společnosti, na němž A. S. Popov po prvé demonstroval bezdrátové radiové spojení.

V r. 1900 byl M. A. Šatělen zvolen vicepresidentem mezinárodního kongresu o elektřině v Paříži.

Přes Šatělenovu vědeckou proslulost jej carská vláda neustále pronásledovala za to, že otevřeně vyjadřoval své sympatie se studentským revolučním hnutím. Byl posléze propuštěn z Elektrotechnického institutu. Avšak vědecký význam Šatělenův byl takový, že jej nebylo možno ignorovat. Byl proto brzy jmenován profesorem a děkanem elektrotechnické fakulty nového Polytechnického institutu (nyní Polytechnický institut M. I. Kalinina). Vědecká i organisátorská práce M. A. Šatělena v Polytechnickém institutu byla velmi plodná. Jakmile se však carská policie dozvěděla o existenci revolučních kroužků v institutu a o aktivní práci bolševiků mezi studenty, byl Šatělen postaven před soud senátu, dostal přísnou důtku a v r. 1907 byl odvolán z funkce děkana.

Vítězství lidu ve Velké říjnové socialistické revoluci M. A. Šatělen upřímně přivítal. I když vždy viděl poslání inteligence ve službě vlasti a lidu, teprve nyní skutečně poznal, jak jsou jeho znalosti potřebné a jaké má vědec možnosti ve svobodné zemi.

V r. 1919 se M. A. Šatělen vrátil do Polytechnického institutu a za nevýslovně těžkých podmínek, v době hladu, občanské války a sabotáží buržoasních vědců obnovoval výuku v institutu a aktivně se účastnil výstavby mladé sovětské republiky. Pracoval v komisi pro sestavení plánu elektrifikace Ruska (GOELRO), kde dostal za úkol vypracovat plán elektrifikace severní oblasti země.

Ehém svého dlouhého života napsal M. A. Šatělen dvacet učebnic a monografií. Publikoval téměř 150 článků. Za vědeckou práci »Ruští elektrotechnikové druhé poloviny XIX. st.« byl odměněn Stalinovou cenou.

Za své zásluhy byl M. A. Šatělen poctěn titulem zasloužilého pracovníka vědy a techniky, v r. 1936 byl vyznamenán řádem Rudého praporu práce a v r. 1945 Leninovým řádem.

K devadesátému výročí narození byl dekretem presidia Nejvyššího sovětu SSSR členu korespondentu Akademie věd SSSR M. A. Šatělenovi za vynikající zásluhy v oblasti elektrifikace země a mnoholetou vědecko-pedagogickou činnost udělen titul Hrdina socialistické práce.

Podle Radio, 1956, č. 3.

Marta Kubíková

NIKOLAJ NIKOLAJEVIČ SEMENOV

(K šedesátinám)

Význačný sovětský fyzik Nikolaj Nikolajevič Semenov, známý svými pracemi v mnohých oblastech fyziky, se narodil 15. února 1896 v Saratově. Studoval na saratovském reálném gymnasiu a v r. 1913 vstoupil na fyzikálně matematickou fakultu Petrohradské university. Již v době svých universitních studií se počal zabývat vědeckovýzkumnou prací. Pracoval aktivně ve studentském fyzikálním kroužku, založeném A. F. Joffem. Mnozí členové tohoto kroužku se později stali vynikajícími vědci.

V roce 1916 publikoval dvacetiletý N. N. Semenov svou první práci o srážkách elektronů a molekul. Po ukončení universitních studií se stal asistentem katedry fyziky na Tomské universitě. V roce 1920 se na výzvu A. F. Joffeho vrátil do Leningradu a začal pracovat ve Státním fyzikálně technickém roentgenovém institutu, kde se stal zástupcem ředitele a vedoucím laboratoře elektronických jevů. Od roku 1931 je ředitelem Institutu chemické fyziky Akademie věd SSSR.

Na počátku své vědecké činnosti se N. N. Semenov zabýval elementárními ději. Zkoumal ionizační napětí par solí, kovů a disociační a rekombinační pochody. Objevil disociaci dvouatomových molekul nárazem elektronu a přímou rekombinaci normálního a excitovaného elektronu za uvolnění světelného kvanta. Výsledky svých prací na těchto problémech zveřejnil v článku »Chemie a elektronické jevy« v roce 1924 a později (roku 1927) společně s V. N. Kondratějevem a J. B. Charitonovem v knize »Elektronová chemie«.

N. N. Semenov se zároveň zabýval elektrickými jevy v plynech a v tuhých materiálech. Společně s A. F. Valterem zkoumal elektrické pole a vedení elektrického